

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ**

Затверджено на засіданні
кафедри філософії та політології
Протокол № 7 від 25 січня 2016 р.

43

**Програма
навчальної дисципліни
"Релігієзнавство"
для студентів усіх спеціальностей
усіх форм навчання**

Укладачі: проф., д. філос. н., Кузь О. М.
викл. Косова Ю. В.

Відповідальний за випуск
зав. каф., проф. Кузь О.М.

ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016

Вступ

Серед знань, потрібних фахівцям для успішної діяльності у своїй галузі, релігієзнавство належить до знань, без яких не можливе становлення кожної людини як особистості, формування її духовної культури.

Релігієзнавство як комплексна та відносно самостійна галузь знання складалося на межі загальної та соціальної філософії, історії філософії, соціології, антропології, психології, лінгвістики, етнології, археології та інших наук. Релігієзнавство вивчає закономірності виникнення, розвитку та функціонування релігії, її склад та компоненти, феномен релігії в історії суспільства, взаємозв'язок та взаємодію релігії та інших галузей культури, звертається до філософсько-світоглядних питань про людину, світ та суспільство. Одночасно релігієзнавство опирається на досягнення сучасної науково-технічної думки.

Викладання і засвоєння релігієзнавства є важливим внеском у гуманітаризацію освіти. Воно сприяє оволодінню досягненнями світової та вітчизняної культури, допомагає студентській молоді самовизначитись у світоглядних питаннях, формує духовні інтереси, ціннісну орієнтацію.

Метою викладання даної навчальної дисципліни є формування у студентів цілісної, логічної, послідовної системи світоглядних знань про походження та сутність релігії, її місце і роль у соціально-політичному, духовно-моральному житті суспільства.

Для досягнення мети поставлені такі основні **завдання**:

аналіз, раціональне та критичне оцінювання структурних компонентів релігії в їх становленні, еволюції та функціонуванні для самовизначення у світоглядних питаннях, духовних інтересах та цінностях;

конкретизація гуманітарних знань студентів стосовно аналізу релігії; оволодіння навичками спілкування з носіями інших світоглядних позицій;

затвердження гуманістичних цінностей сучасного світу, що сприяє цивільній згоді між представниками різних віросповідань.

Об'єктом навчальної дисципліни є релігія як тип світогляду і

світовідчуття, одна зі сфер духовного життя, спосіб практично-духовного освоєння світу суспільством, групою, індивідом і особистістю.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є закономірності виникнення, розвитку та функціонування релігії, її різноманітні феномени, взаємозв'язки та взаємний вплив релігії та інших областей культури.

Пререквізіти: вивчення даної навчальної дисципліни студент розпочинає, прослухавши частину навчальних дисциплін гуманітарного циклу. Теоретико-методологічною базою вивчення цієї дисципліни є такі навчальні дисципліни, як: "Філософія", "Історія української культури", "Політологія", "Соціологія", "Психологія", "Історія".

У процесі навчання студенти отримують необхідні знання під час лекційних занять. Найбільш складні питання винесено на розгляд і обговорення під час семінарських занять. Також велике значення в процесі вивчення та закріплення знань має самостійна робота студентів.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

знати:

різні аспекти сутності релігії, її місце та роль в житті людини та суспільства;

чим відрізняється релігієзнавство від теології – вчення про Бога;

причини виникнення та існування релігії, типологію світових релігій;

міжнародні релігійні організації та про їхню участь в екуменічному, миротворчому, екологічному русі;

особливості впливу релігії на різні сфери духовного життя суспільства;

віросповідання, які існують в Україні;

вміти:

формувати власне ставлення до світової духовної культури, її цінностей та розрізняти особливості конфесійної діяльності релігійних організацій в Україні;

орієнтуватися в питаннях відносин між релігією, релігійними установами і державою;

долати різні перекошення стосовно питань релігії та церкви, пов'язані з довготривалим пануванням державного атеїзму в Україні;

брати участь у заходах, спрямованих на відродження духовної культури української нації.

У процесі викладання навчальної дисципліни основна увага приділяється оволодінню студентами соціально-особистісними і загально-науковими компетентностями, що наведені в табл. 1.

Таблиця 1

Професійна компетентність, яка отримується студентами після вивчення навчальної дисципліни

Назва компетентності	Складові компетентності
Використовувати надбаня філософської думки для аналізу соціальної реальності у єдності економічного та культурного вимірів; розглядати економічні процеси і явища у широкому соціальному контексті	Здатність усвідомлювати соціо-політичні основи світових релігій, здатність визначати місце і роль релігійних систем у сучасному суспільстві
	Визначати власні світоглядні установки щодо сутності, смислу та принципів економічної діяльності
	Аналізувати, раціонально та критично оцінювати історичні події та явища для формування власного свідомого відношення до соціально-політичного буття
	Аналізувати релігійні уявлення і підходи щодо типологізації економіки; визначати стадії розвитку світової та української економіки
	Аналізувати культурні фактори розвитку економіки

Структура складових професійних компетентностей та їх формування відповідно до Національної рамки кваліфікацій України наведена в таблиці 2.

Таблиця 1

**Структура складових професійних компетентностей з навчальної дисципліни
«Релігієзнавство»
за Національною рамкою кваліфікацій України**

Складові компетентності, яка формується в рамках теми	Перереквізити	Знання	Вміння	Комунікації	Автономність і відповідальність
1	2	3	4	5	6
Змістовий модуль 1. Релігія як феномен духовної культури					
Тема 1. Релігієзнавство як наука і навчальна дисципліна					
Сформувати навички щодо використання базової системи настанов для успішного самовизначення у світоглядних питаннях та формуванні духовних і ціннісних орієнтирів	Сутність поняття релігії, структура та світоглядна спрямованість релігієзнавства як навчальної дисципліни	Знання теоретико-методологічних підвалин сучасного релігієзнавства; структури та світоглядної спрямованості релігієзнавства як навчальної дисципліни та галузі знань.	Здатність оперувати знаннями щодо теоретико-методологічної основи релігієзнавчої науки	Ефективно формувати комунікаційну стратегію щодо обґрунтування власної світоглядної позиції	Свідомо формулювати власні світоглядні установки та відповідально відноситись до власного світоглядного вибору
Тема 2. Релігія як предмет дослідження. Походження та форми релігії					
Сформувати навички щодо використання базової системи настанов для успішного самовизначення у світоглядних питаннях та формуванні духовних і ціннісних орієнтирів	Первинні форми релігії, їх витоки та етапи еволюції	Знання історичної традиції генезису й розвитку релігії як духовного явища культури; вивчення теоретико-концептуального визначення релігії, її структурних складових та причин її виникнення; первинних форм релігії, їх витоки та етапи еволюції	Здатність аналізувати, раціонально та критично оцінювати історичні традиції генезису і розвитку релігії як духовного явища культури	Презентувати результати аналізу історичної традиції генезису і розвитку релігії	Відповідальність за точність і коректність критичної оцінки розвитку релігії як духовного явища культури

Продовження табл.1

	2	3	4	5	6
Тема 3. Релігійні системи стародавнього світу					
Сформувати навички щодо використання базової системи настанов для успішного самовизначення у світогляд-них питаннях та формуванні духовних і ціннісних орієнтирів	Релігійних систем Малої Азії та Східного Середземномор'я.	Знання специфіки релігійних систем стародавнього світу, а саме – Єгипту, античної Греції та Риму	Здатність аналізувати найбільш суттєві моменти генезису, розвитку та специфіки релігійних систем стародавнього світу	Презентувати результати аналізу суттєвих моментів генезису, розвитку та специфіки релігійних систем стародавнього світу	Самостійно, раціонально та критично оцінювати релігійні системи стародавнього світу з метою формування власного відношення до впливу їх на подальший розвиток релігій світу
Тема 4. Національні релігії					
Сформувати навички щодо використання базової системи настанов для успішного самовизначення у світоглядних питаннях та формуванні духовних і ціннісних орієнтирів	Визначення віровчення та культу іудаїзму, брахманізму, зороастризму та ін. національних релігій	Знання соціально-економічних умов виникнення національних релігій. Виокремлення особливостей віровчення, культу та етичної спрямованості іудаїзму, брахманізму, зороастризму та ін. національних релігій	Здатність усвідомлювати причини виникнення та особливі риси національних релігійних систем	Ефективно формувати комунікаційну стратегію стосовно загальної спрямованості та спільних рис національних релігійних систем	Відповідальність за точність і коректність критичної оцінки взаємного впливу національних релігій на світові релігійні системи
Тема 5. Буддизм: історія і сучасність					
Формування свідомого відношення до системи релігійних інститутів сучасності, що структурують та регулюють поведінку учасників соціальних взаємин	Визначення особливостей віровчення, культу та організації буддизму	Визначення причин виникнення та теоретичних джерел буддизму; розгляд особливостей віровчення, культу та організації буддизму, його основних напрямів; визначення місця у сучасному світі та Україні.	Здатність усвідомлювати основні характеристики та теоретичні джерела буддизму, його моральні цінності	Презентувати впевнену орієнтацію у моральних цінностях, святих ритуалах буддизму	Самостійно і свідомо використовувати знання основ буддизму в процесі міжкультурної комунікації

Продовження табл. 1

1	2	3	4	5	6
Тема 6. Християнство: витоки, еволюція і сучасний стан					
Формування свідомого відношення до системи релігійних інститутів сучасності, що структурують та регулюють поведінку учасників соціальних взаємин	Християнство: сутність та особливості церковної організації	Знання соціально-економічних та політичних умов формування християнства та ідейних джерел християнського віровчення; зародження та еволюції первісного християнства. та формування церковної організації, секти, єреси.	Вміння визначати сутності й місце християнства у сучасному світі	Презентувати впевнену орієнтацію у моральних цінностях, святинях та напрямках християнства	Автономно і свідомо використовувати знання основ християнського віровчення в процесі міжкультурної комунікації
Тема 7. Православ'я					
Формування свідомого відношення до системи релігійних інститутів сучасності, що структурують та регулюють поведінку учасників соціальних взаємин	Сутність та особливості віровчення православ'я	Знання особливостей віровчення, культу, організації православ'я; значення, яке мало прийняття християнства на Русі. Розгляд особливостей конфесійного устрою православ'я в Україні	Здатність демонструвати знання з основ православної культури, її значення та ролі у житті людини.	Презентувати здібність оцінювати значення і роль православ'я у житті послідовників цього напрямку християнства	Свідомо використовувати знання основ православної культури для формування ставлення до світу та власної поведінки у повсякденному житті
Тема 8. Католицизм.					
Формування свідомого відношення до системи релігійних інститутів сучасності, що структурують та регулюють поведінку учасників соціальних взаємин	Визначення особливостей віросповідання, культової діяльності і організації у католицизмі	Знання особливостей віросповідання, культової діяльності і організації у католицизмі. Характеристика основних рис сучасної соціальної політики Ватикану. Ознайомлення із становищем католицизму в Україні – історія і сучасність	Здатність усвідомлювати співвідношення науки, філософії та релігії у сучасному католицизмі	Презентувати результати співвідношення науки, філософії та релігії у сучасному католицизмі	Автономно і свідомо використовувати знання основ християнського віровчення в процесі міжкультурної комунікації

1	2	3	4	5	6
Тема 9. Протестантизм					
Формування свідомого відношення до системи релігійних інститутів сучасності, що структурують та регулюють поведінку учасників соціальних взаємин	Визначення особливостей віросповідання, культової діяльності і організації у протестантизмі основних напрямів	Знання принципових ознак протестантизму. Визначення соціально-економічних, політичних, релігійних передумов виникнення раннього протестантизму та його основні напрями: лютеранство, кальвінізм, англіканство, анабаптизм	Здатність орієнтуватися у передумовах виникнення та специфіці протестантизму	Уміння компетентно викладати сутність і особливості протестантської філософії і теології	Свідомо використовувати знання основ протестантизму для формування ставлення до світу та побудови власної комунікації
Тема 10. Іслам					
Формування свідомого відношення до системи релігійних інститутів сучасності, що структурують та регулюють поведінку учасників соціальних взаємин	Сутність мусульманської релігії, назви основних напрямів ісламу	Визначення суспільно-історичних причин виникнення ісламу, його ідейні джерела. Розгляд основних напрямів в ісламі: сунізм, тиїзм, харіджизм та основні напрями мусульманської теології	Здатність аналізувати духовно-моральні основи культури ісламу та його місце у сучасному світі	Усвідомлення релігійної складової у сучасній суспільно-політичній системі арабського світу. З'ясування впливу мусульманської ідеології в арабському світі	Відповідально і свідомо формувати мотивації для моральної поведінки
Змістовий модуль 2. Сучасне становище релігій у світі та в Україні					
Тема 11. Сучасні нетрадиційні релігії					
Узагальнення знань про основи релігійних систем для формування мотивацій до усвідомленої моральної поведінки	Поняття «нетрадиційні релігії» та приклади нових релігійних течій	Знання причин виникнення нетрадиційних релігій і синкретичних культів. Оглядове знайомство з новими релігійними течіями та організаціями в Україні	Використовувати отриманні знання для порівняльної характеристики релігії і містики	Презентувати здатність давати характеристику новим культам, релігійним рухам, групам та сектам. Усвідомлювати методи вербування до сект, небезпеку для особистості та суспільства	Бути свідомим і відповідальним у можливому виборі того чи іншого релігійного напрямку чи секти

Продовження табл.1

1	2	3	4	5	6
Тема 12. Релігія в Україні. Сучасне становище християнства в Україні					
Формування знань щодо використання базової системи настанов для успішного самовизначення у світоглядних питаннях	Християнство в Україні – витоки історії	Знайомство з дохристиянськими віруваннями українців – язичницька сакральна культура і її вплив на традиційне православ'я та на сучасні неоязичницькі вірування	Визначати причини і особливості становлення християнства на українських землях	Презентувати здатність ефективного формування комунікативної стратегії стосовно сучасного становища християнства в Україні	Автономно і свідомо формувати духовні і ціннісні орієнтири в сучасному світі
Тема 13. Вільнодумство в історії духовної культури					
Формування знань щодо використання базової системи настанов для успішного самовизначення у світоглядних питаннях	Сутність вільнодумства	Розуміння закономірного характеру виникнення вільнодумства, його форми: скептицизм, пантеїзм, деїзм, атеїзм. Оглядова характеристика вільнодумства у різні історичні епохи	Здатність узагальнювати знання, поняття та уявлення про вільнодумство в історії духовної культури	Презентувати результати узагальнення знань, понять та уявлень про вільнодумство в історії духовної культури	Відповідальність за визначення власної позиції до питання вільнодумства і атеїзму
Тема 14. Релігія і церква в системі державно-правових відносин					
Формування знань щодо використання базової системи настанов для успішного самовизначення у світоглядних питаннях	Визначати сутність поняття «свобода совісті», «місіонерська діяльність», «євангелізація» та «прозелітизм»	Розуміння свободи совісті та демократичних принципів нового українського законодавства про свободу совісті та релігійні орієнтації. Засвоєння принципів соціального, юридичного, економічного, ідеологічного забезпечення свободи совісті в Україні	Здатність аналізувати ступінь свободи релігійної організації, вміти визначати принципи регламентації місіонерської діяльності.	Презентувати здібність давати визначення правовому регулюванню євангелізації та прозелітизму	Відповідальність та свідоме самовизначення у світоглядних питаннях

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 150 годин (5 кредитів ЄКТС). Форма підсумкового контролю – залік.

2. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1

Релігія як феномен духовної культури

Тема 1. Релігієзнавство як наука і навчальна дисципліна

1.1. Предмет релігієзнавства як науки і як навчальної дисципліни. Релігієзнавство як галузь знань. Виникнення та становлення релігієзнавства як окремої галузі знань. Методи дослідження релігієзнавства, комплексний підхід.

1.2. Релігієзнавство як навчальна дисципліна. Мета та завдання курсу. Предмет, методи, поняття, терміни. Світоглядна спрямованість релігієзнавства.

1.3. Основні розділи: історія і теорія релігії, філософія релігії, соціологія релігії, психологія релігії, феноменологія релігії, антропологія релігії, культурологія релігії, вільнодумство.

Тема 2. Релігія як предмет дослідження. Походження та форми релігії

2.1. Богословсько-теологічний та філософський підходи до вивчення релігії. Особливості наукового методу пізнання релігії. Визначення релігії. Теологічні концепції. Філософські та соціальні інтерпретації. Психологічні та біологічні концепції визначення релігії. Етнологічні теорії. Елементи і структура релігії. Релігійна свідомість. Релігійна діяльність. Релігійні відносини. Релігійні організації.

2.2. Функції релігії. Роль релігії. Релігія як явище духовної культури. Основні типи наукових та богословських теорій походження релігії. Наукові теорії походження релігії. Міфологічна теорія походження релігії (Ф. Мюллер). Анімістична теорія (Е. Тейлор, Г. Спенсер, Г. Купов). Аніматизмічна теорія (Богораз В. Г., Штернберг Л. Я.). Концепція преанімізму (Р. Маретт, Л. Леві-Брюль). Преанімізм Е. Дюркгейма. Магічна теорія Д. Фрезера. Психологічна теорія З. Фрейда. Прамонотеїстична концепція (Патер, Шмідт, Е. Ленг).

2.3. Історичний характер релігії. Причини виникнення релігії. Магія. Первісне чаклунство. Соціальна основа магічних обрядів. Фетишизм — вірування у надприродні властивості матеріальних предметів. Анімізм. Анімістичні форми вірувань, які існують у примітивних суспільствах.

Тотемізм. Корені тотемізму. Тотеми та їхня міфологізація. Тотеми в сучасних відсталих племен.

Знахарство. Знахарство як форма релігії. Народна медицина і знахарство. Анімалізм — сукупність магічних обрядів і вірувань. Уявлення про існування родового покровителя у вигляді тварини або рослини. Залишки анімалістичних уявлень у монотеїстичних релігіях.

Аніматизм. Витоки аніматизму. Основа аніматизму — віра в предмети природи, що мають ті ж властивості, що й людина.

Шаманізм як форма релігії. Початки шаманізму. Корені шаманізму, шаманське уявлення про духів. Етапи еволюції шаманізму.

Тема 3. Релігійні системи стародавнього світу

3.1. Релігії народів Малої Азії і Східного Середземномор'я.

3.2. Релігія стародавнього Єгипту.

3.3. Релігія античної Греції.

3.4. Стародавня римська релігія. Еллінізація римської релігії. Виникнення культу імператора.

Тема 4. Національні релігії

4.1. Пізні національні релігії. Загальна характеристика.

4.2. Іудаїзм — перша монотеїстична релігія. Соціально-економічні умови виникнення і розвитку іудаїзму, його історичні форми. Сучасний іудаїзм та його напрями. Особливості іудейської догматики, культу. Священні книги іудаїзму: Тора, Танах, Талмуд.

4.3. Національні релігії Сходу. Релігія Вед. Брахманізм. Віровчення, культ Упанішад.

Зороастризм, маздеїзм: віровчення, культ, етична система. Священна книга Авеста.

Мітраїзм. Особливості віровчення і культу.

Індуїзм. Походження, віровчення, культ. Основні напрями індуїзму.

Джайнізм. Віровчення, етика джайнізму. Спосіб життя джайнів. Джайнізм в історії Індії.

Сікхізм. Причини виникнення. Віровчення, культ. Релігійно-політична та філософська система сікхізму.

Конфуціанство як соціальне вчення і релігія. Конфуціанство в історії Китаю.

Даосизм. Філософія даосизму. Даосизм в середньовічному Китаї. Пантеон даосизму.

Синтоїзм – японська національна релігія. Особливості синтоїзму, культ. Синтоїстична література. Догматика та обряди державного синто.

Тема 5. Буддизм: історія і сучасність

5.1. Умови виникнення та розвитку буддизму. Формування вчення про Будду. Світоглядні основи буддизму. Буддійська філософія – теоретична основа буддизму як релігійної системи, її характерні особливості та етико-практична спрямованість. Центральна концепція буддизму

і значення терміну "дхарма". Концепція буддійської Нірвани. Віровчення і культ буддизму. Буддійський пантеон. Обряди, звичаї, свята. Основні напрями буддизму: хінаяна, махаяна, ламаїзм, їх виникнення та поширення. Основні положення ламаїзму.

5.2. Ламаїстська обрядність. Дзен-буддизм: виникнення та поширення. Особливості дзен-буддизму.

5.3. Міжнародні буддійські організації. Буддизм в Україні.

Тема 6. Християнство: витоки, еволюція і сучасний стан

6.1. Витоки християнства. Соціально-економічні, політичні умови формування християнства. Ідейні джерела християнського віровчення. Новозавітна література про Христа. Формування церковної організації. Вчення ранніх християн. Секти, єресі. Християнські громади і держава. Перетворення християнства на державну релігію Римської імперії. Поширення та еволюція християнства, формування його догматики, культу, символу віри. Біблія як священна книга: історія її виникнення, структура та основний зміст головних частин. Тлумачення Біблії.

6.2. Розколи християнства: утворення самостійних церков, поділ на західну і східну; реформація і утворення протестантських церков. Науково-історична, філософська та релігійна оцінка християнства в контексті його двохтисячоліття.

Тема 7. Православ'я

7.1. Православ'я. Загальна характеристика. Організаційна структура. Помісні православні церкви. Віросповідні і культові

особливості. Регіони поширення.

7.2. Введення християнства на Русі і духовна культура східних слов'ян. Феодосій і Нестор. Філософсько-релігійні погляди слов'янофілів: Хом'якова О. С., Аксакова К. С., Кірієвського І. В. Філософсько-релігійні погляди М. Бердяєва, С. Булгакова, Д. Мережковського, В. Розанова, П. Флоренського, С. Франка, П. Струве.

Тема 8. Католицизм

8.1. Католицизм – римсько-католицька церква: особливості віросповідні, культові й організаційні. Ватикан і папство. Еволюція соціальної доктрини і соціальної політики Ватикану. XXI Вселенський (II Ватиканський) собор (1962–1965) і політика аджорнаменто (оновлення, пристосовництва). Ставлення Ватикану до національно-визвольного руху, революційних процесів у "третьому світі". Ліві течії католицизму, "теологія визволення".

8.2. Східна політика Ватикану. Католицько-православний діалог. Католицизм в Україні, історія і сучасність.

8.3. Сучасний католицизм про співвідношення науки, філософії, релігії. Принцип гармонії віри і розуму.

Тема 9. Протестантизм

9.1. Ранній протестантизм. Соціально-економічні, політичні, релігійні передумови виникнення раннього протестантизму. Особливості протестантської філософії і теології. Ортодоксальна теологія М. Лютера, Ж. Кальвіна, У. Цвінглі. Догматика, культ та діяльність лютеранства, кальвінізму, англіканства, анабаптизму.

9.2. Пізній протестантизм. Ліберальна теологія (Ф. Шлейєрмахер, Е. Трельч, А. Гарнак). "Діалектична теологія" К. Барта, Р. Бульмана, Р. Нібурга. Екзистенціальна теологія П. Тілліха, теологія "мертвого Бога" (Дж. Кобб, Ш. Огден), теологія надії (Ю. Мальтман).

9.3. Секти протестантизму. Сучасний баптизм. Віровчення і культова практика баптизму. Історична еволюція баптизму. Баптизм в Україні. Сучасний адвентизм. Есхатологія і хіліазм як основа віровчення і культу. Адвентизм, його специфіка. Сучасне п'ятидесятництво. Екстатизм у віровченні і культі п'ятидесятництва. Вчення про святий дух. "Хрещення святим духом" (глосолалія). Свідки Єгови. Есхатологія і хіліазм у догматиці єговізму. Теократизм у вченні і організації "Свідки Єгови". Всеукраїнський союз об'єднань євангельських християн-баптистів

(ВСОЄХБ). Всесвітня Методистська Рада (ВМР). Всесвітні релігійні центри.

Тема 10. Іслам

10.1. Суспільно-історичні причини виникнення ісламу. Його ідейні джерела. Вплив мусульманської ідеології в арабському світі. Мусульманське віровчення, культ, обряди, свята, принцип єдиногобожжя, вчення про передбачення, есхатологія. Коран. Суна. Шаріат. Мусульманське право.

10.2. Основні напрями в ісламі: сунізм, тиїзм, харіджизм. Основні напрями мусульманської теології. Мутазіліти. Мутакалліми. Філософія суфізму. Філософська концепція "двох релігій". Шляхи відтворення "істинної релігії" і реформування релігії "спотворення".

10.3. Мусульманське сектанство. Іслам в Україні. Зростання впливу ісламу у постколоніальний період. Наслідки сучасної політизації ісламу та ісламізації політики. Фундаменталізм.

Змістовий модуль 2

Сучасне становище релігій у світі та в Україні

Тема 11. Сучасні нетрадиційні релігії

11.1. Причини виникнення нетрадиційних релігій і синкретичних культів. Перспективи розвитку і поширення неорелігій.

11.2. Релігія і містика. Спільне та відмінне між ними. Різновиди містицизму нового часу. Проникнення містицизму в наукову сферу та поширення його серед молоді.

11.3. Характер вірування і діяльність найбільш поширених міжнародних нетрадиційних релігійних організацій: Біле братство, Товариство свідомості Крішні, Товариство трансцендентальної медитації тощо. Езотеричні об'єднання: Реріхівське товариство, Асоціація "Живої етики", послідовники Олени Блаватської, Данила Андреева, Олеся Бердника.

11.4. Нові релігійні течії та організації в Україні. Богородична Церква. Церква Ісуса Христа святих останніх днів (мормони). Новоапостольська Церква, Помісна Християнська Церква. Церква Христа, Церква Нового

Єрусалиму.

11.5. Релігії орієнталістського напрямку, неоязичництво та сайєнтологічні рухи. Послідовники Саї Баби. Шрі Чинмая. Ото-центр. Вселенська Чиста Релігія. Дзен-буддизм. Нітірен. Аум Сінрікьо. Синтетичні релігії: Велике Біле Братство. Церква Єднання. Всесвітня Віра Бахаї. Езотеричні об'єднання: теософія, Братство Граалю. Рідна Віра, РУНВіра, Собор Рідної віри. Ладовірство. Діанетика. Наука розуму. Християнська наука. Сатанізм. Прогноз неорелігійного процесу.

53

Тема 12. Релігія в Україні. Сучасне становище християнства в Україні

12.1. Дохристиянські вірування українців. Язичницька сакральна культура і її вплив на традиційне православ'я та на сучасні неоязичські вірування. Становлення Християнства на українських землях. Християнство в державі Київська Русь. Православна церква в Україні під владою Литви і Польщі. Берестейська унія. Українська православна церква під владою Москви.

12.2. Роль православ'я в історії суспільства, держави, вітчизняної культури: історичні віхи в розвитку православ'я в дореволюційний період; еволюція православ'я в радянському суспільстві – соціально-політична переорієнтація церкви. Науково-історична оцінка 1000-ліття хрещення Русі. Українська автокефальна православна церква та її історія.

12.3. Українська греко-католицька церква та її історія. Сучасне становище Української греко-католицької церкви.

12.4. Релігійне життя в Україні. Особливості духовного світу сучасного віруючого. Атеїзм і вільнодумство за умов світоглядного плюралізму. Законодавче закріплення свободи совісті. Межконфесійні і внутріконфесійні колізії. Екуменічні та етноінтегративні процеси в українському християнстві. Релігія в державотворчих процесах в Україні. Вплив української діаспори на релігійні процеси в Україні. Проблема національної церкви в українському відродженні.

Тема 13. Вільнодумство в історії духовної культури

13.1. Закономірний характер виникнення вільнодумства. Форми вільнодумства: скептицизм, пантеїзм, деїзм, атеїзм.

13.2. Вільнодумство стародавнього Сходу. Вільнодумство у Стародавній Греції і Римі (Демокріт, Епікур, Лукрецій Кир).

13.3. Вільнодумство епохи Середньовіччя та епохи Відродження. Особливості прояву вільнодумства на Сході (Омар Хайям, Фарабі, Ібн-Сіна). Вільнодумство в Середньовічній Європі (Ф. Бекон, П. Абеляр). Теорія двоїстої істини (Ібн Ротд, С. Брабантський). Лоренцо Валла, Еразм Роттердамський. Пантеїстичні ідеї вчення Д. Бруно, Л. Ваніні.

13.4. Вільнодумство Нового часу. Розвиток природничо-наукових основ атеїзму (Б. Спіноза, Д. Толанд). Атеїзм французьких матеріалістів (Д. Дідро, П. Гольбах, К. Гельвецій, Ж. Ламетрі). Епоха просвітництва. І. Кант та його критика богословських доказів існування Бога. Суть "Нової" релігії Л. Фейєрбаха. Формування атеїзму К. Маркса і Ф. Енгельса. Політичний атеїзм В. Леніна. Сучасне вільнодумство й атеїзм (К. Ламонт, Б. Рассел, Ж. Сартр, З. Фрейд, Е. Фромм).

13.5. Вільнодумство в Україні (Г. Сковорода, Т. Шевченко, М. Дрогоманов, І. Франко, Л. Українка)

Тема 14. Релігія і церква в системі державно-правових відносин

14.1. Наукове розуміння свободи совісті. Демократичні принципи нового українського законодавства про свободу совісті та релігійної орієнтації.

14.2. Соціальне, юридичне, економічне, ідеологічне забезпечення свободи совісті в Україні. Відокремлення церкви від держави та школи від церкви. Свобода совісті за умов соціалізму. Наслідки порушення свободи совісті в радянський період. Актуальні проблеми державно-церковних відносин у сучасних постсоціалістичних країнах колишнього Радянського Союзу, а також країнах Східної Європи, США, Англії, Іспанії та ін.

14.3. Свобода релігійної організації, принципи реєстрації та регламентації діяльності. Місіонерська діяльність. Євангелізація і прозелітизм, їх правове регулювання.

3. Теми та плани семінарських занять

Семінарське заняття – форма навчального заняття, за якої

викладач організовує дискусію навколо попередньо визначених тем, до яких студенти готують тези виступів. На кожному семінарському занятті викладач оцінює підготовлені студентами доповіді та презентації з окреслених питань (табл. 3. 1), їх виступи, активність у дискусії, вміння формулювати і відстоювати свою позицію тощо. Підсумкові бали за кожне семінарське заняття виставляються у відповідний журнал. Отримані студентом бали за окремі семінарські заняття враховуються в процесі накопичення підсумкових балів з даної навчальної дисципліни.

Таблиця 3.1

Плани семінарських занять

Тема	Програмні питання
1	2
<i>Тема 1. Релігієзнавство як наука і навчальна дисципліна</i>	1. Становлення поняття "релігія". Основні наукові та богословські теорії походження релігії. 2. Елементи і структура релігії. 3. Коріння та функції релігії
<i>Тема 2. Релігія як предмет дослідження. Походження та форми релігії</i>	1. Ранні форми релігії: магія, фетішизм, анімізм, тотемізм, знахарство, анімалізм, аніматизм, шаманізм
<i>Тема 3. Релігійні системи стародавнього світу</i>	1. Релігії народів Малої Азії і Східного Середземномор'я. 2. Релігія стародавнього Єгипту. Релігія античної Греції. Стародавня римська релігія. Еллінізація римської релігії
<i>Тема 4. Національні релігії</i>	1. Іудаїзм, його виникнення, особливості віровання, культу, організації, еволюція. 2. Релігія Вед. Брахманізм: першоджерела, віровчення, культ. 3. Зороастризм, маздаїзм: віровчення, культ. Священна книга Авеста. 4. Індуїзм, його походження, віровчення, культ, основні напрями. 5. Джайнізм: виникнення, віровчення, особливості етики. 6. Конфуціанство та даосизм як філософські вчення і релігія. 7. Синтоїзм, його значення в історії Японії
<i>Тема 5. Буддизм: історія і сучасність</i>	1. Причини виникнення і теоретичні джерела буддизму. Особа Сідхартхи Гаутами як легендарного засновника буддизму. 2. Особливості віровчення, культу, організації буддизму. Тріпітака. 3. Основні напрями буддизму та їх особливості: хінаяна, махаяна, ламаїзм, дзен-буддизм. 4. Буддизм у сучасному світі. Буддизм в Україні

1	2
Тема 6. Християнство: витоки, еволюція і сучасний стан	1. Суспільно-історичні причини виникнення та ідейні передумови християнства. 2. Зародження та еволюція первісного християнства. Формування церковної організації, секти, єресі. 3. Віровчення християн, священні книги. 4. Перетворення християнства на державну релігію Римської імперії. Розколи християнства. 5. Наукова та релігійна оцінка християнства в контексті його двохтисячоліття
Тема 7. Православ'я	1. Особливості віровчення, культу, організації православ'я. Помісні православні церкви. 2. Введення християнства на Русі і його роль у духовній культурі східних слов'ян. 3. Православ'я в Україні, особливості його конфесіонального устрою. 4. Модернізм у сучасному православ'ї
Тема 8. Католицизм	1. Особливості віросповідні, культові і організаційні у католицизмі. 2. Соціальна доктрина і соціальна політика Ватикану, ставлення до національно-визвольного руху. 3. ХХІ Вселенський (ІІ Ватиканський) собор і політика оновлення католицизму. 4. Католицизм в Україні: історія і сучасність. Греко-католицька церква в Україні
Тема 9. Протестантизм	1. Виникнення та особливості віровчення, культу, організації протестантизму. 2. Основні напрями раннього протестантизму та їх специфіка: лютеранство, кальвінізм, англіканство, анабаптизм. 3. Пізній протестантизм та його особливості: баптизм, адвентизм, п'ятдесятництво, свідки Єгови, методизм та ін. 4. Протестантизм в Україні, особливості його діяльності
Тема 10. Іслам	1. Виникнення ісламу, особливості віровчення, культу, організації. 2. Віросповідні джерела ісламу: Коран, Суна, Шаріат. 3. Основні напрями в ісламі: сунізм, шиїзм, харіджизм та ін. 4. Роль ісламу у сучасному світі, ісламський фундаменталізм. 5. Іслам в Україні: стан, перспективи

1	2
<i>Тема 11. Сучасні нетрадиційні релігії</i>	1. Причини виникнення нетрадиційних релігій. 2. Містицизм та релігія. 3. Особливості вірування і діяльності сучасних нетрадиційних релігійних організацій. 4. Нові релігійні течії. 5. Прогнозування нерелігійного процесу
<i>Тема 12. Релігія в Україні. Сучасне становище християнства в Україні</i>	1. Дохристиянські вірування українців. 2. Історичні віхи в розвитку православ'я. 3. Українська греко-католицька церква та її історія. 4. Атеїзм і вільнодумство за умов світоглядного плюралізму. 5. Проблема національної церкви в українському відродженні
<i>Тема 13. Вільнодумство в історії духовної культури</i>	1. Форми вільнодумства: скептицизм, пантеїзм, деїзм, атеїзм. 2. Історія вільнодумства: античність, Середньовіччя, епоха Відродження, Новий час. 3. Сучасне вільнодумство й атеїзм в Україні і світі
<i>Тема 14. Релігія і церква в системі державно-правових відносин</i>	1. Моделі світу від давнини до сучасності. 2. Революція в астрономії й механіці. 3. Еволюційна теорія Дарвіна. 4. Сучасна картина світу в релігійних і науково-природничих моделях

4. Самостійна робота

Самостійна робота студента (СРС) – це форма організації навчального процесу, за якої заплановані завдання виконуються студентом самостійно під методичним керівництвом викладача.

Основні види самостійної роботи, які запропоновані студентам для засвоєння теоретичних знань та формування практичних навичок з навчальної дисципліни, наведені в табл. 4.1

Завдання для самостійної роботи студентів та форми її контролю

Назва теми	Зміст самостійної роботи студентів	Форми контролю СРС
1	2	3
Тема 1. Релігієзнавство як наука і навчальна дисципліна	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до <i>семінарського заняття</i> . Засвоєння теоретико-методологічних підвалин сучасного релігієзнавства; закріплення знань щодо структури та світоглядної спрямованості релігієзнавства як навчальної дисципліни та галузі знань; оглядове знайомство з основними розділами релігієзнавства	Презентація результатів
Тема 2. Релігія як предмет дослідження. Походження та форми релігії	Засвоєння історичної традиції генезису й розвитку релігії як духовного явища культури; вивчення теоретико-концептуального визначення релігії, її структурних складових та причин її виникнення. Огляд первинних форм релігії, їх витоки та етапи еволюції.	Презентація результатів
Тема 3. Релігійні системи стародавнього світу	Пошук, підбір та огляд навчально-методичної та наукової літератури за даною тематикою; засвоєння основних закономірностей виникнення, генезису та занепаду релігійних систем стародавнього світу. Виконання есе за темами "Чи сприяє релігія прогресу людства", "Релігія, магія та наука", "Слов'янське язичництво – відродження традицій", "Поховальні культи та обряди – різноманіття та специфіка"	Захист есе
Тема 4. Національні релігії	Вивчення лекційного матеріалу. Пошук, підбір та огляд навчально-методичної та наукової літератури за даною тематикою; закріплення знань щодо особливостей віровчення, культу та етичної спрямованості національних релігій	Презентація результатів
Тема 5. Буддизм: історія і сучасність	Пошук, підбір та огляд навчально-методичної та наукової літератури за даною тематикою; засвоєння уявлень про еволюцію та напрями буддизму; розгляд особливостей віровчення, культу та організації буддизму. Виконання есе за темами: "Буддизм як перетворення онтологічно нещасної людини", "Вчення про причинно-залежний зв'язок та карму"	Захист есе

1	2	3
Тема 6. Християнство: витоки, еволюція і сучасний стан	Пошук, підбір та огляд навчально-методичної та наукової літератури за даною тематикою; вивчення принципів формування церковної організації, секти, єресі у християнстві; пошук інформації для доповнення питання про розколи християнства: утворення самостійних церков, поділ на західну і східну; реформація і утворення протестантських церков	Презентація результатів
Тема 7. Православ'я	Пошук, підбір та огляд навчально-методичної та наукової літератури за даною тематикою; визначення характеристики та особливостей віровчення, культу і організації православ'я. Виконання есе за темами: "Модернізм у сучасному православ'ї", "Яку роль відігравало православ'я в історії східнослов'янської держави", "Роль церкви у сучасній державі"	Захист есе
Тема 8. Католицизм	Пошук, підбір та огляд навчально-методичної та наукової літератури за даною тематикою; вивчення основних структурних компонентів католицизму; аналіз ролі інквізиції в історії католицизму. Виконання есе за темами: "Вплив релігії на історичні події", "Моє ставлення до релігійного принципу непротивлення злу насильством"	Захист есе
Тема 9. Протестантизм	Пошук, підбір та огляд навчально-методичної та наукової літератури за даною тематикою. З'ясування особливостей протестантської філософії і теології	Презентація результатів
Тема 10. Іслам	Пошук, підбір та огляд навчально-методичної та наукової літератури за даною тематикою; вивчення основних структурних компонентів ісламу. Самостійне доповнення лекційного матеріалу відповіддю на питання щодо філософської концепції "двох релігій"	Презентація результатів

1	2	3
Тема 11. Сучасні нетрадиційні релігії	Пошук, підбір та огляд навчально-методичної та наукової літератури за даною тематикою; вивчення характеру вірування і діяльності найбільш поширених міжнародних нетрадиційних релігійних організацій	Презентація результатів
Тема 12. Релігія в Україні. Сучасне становище християнства в Україні	Пошук, підбір та огляд навчально-методичної та наукової літератури за даною тематикою; засвоєння характеристики та особливостей релігійного життя в Україні, особливостей духовного світу сучасного віруючого	Захист есе
	Виконання есе за темами "Атеїзм і вільнодумство за умов світоглядного плюралізму", "Моє ставлення до атеїзму"	
Тема 13. Вільнодумство в історії духовної культури	Пошук, підбір та огляд навчально-методичної та наукової літератури за даною тематикою; засвоєння специфічних рис вільнодумства у його історичному розвитку	Презентація результатів
Тема 14. Релігія і церква в системі державно-правових відносин	Пошук, підбір та огляд навчально-методичної та наукової літератури за даною тематикою; засвоєння способів вирішення актуальних проблем державно-церковних відносин у сучасних постсоціалістичних країнах. Підготовка до колоквіуму	Колоквіум

5. Методи навчання

У процесі викладання навчальної дисципліни для активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів передбачене застосування як активних, так і інтерактивних навчальних технологій, серед яких: лекції проблемного характеру, міні-лекції, робота в малих групах, семінари-дискусії, мозкові атаки, презентації (табл. 5.1).

**Розподіл форм та методів активізації процесу навчання
за темами навчальної дисципліни**

Тема	Практичне застосування навчальних технологій
1	2
Змістовий модуль 1. Релігія як феномен духовної культури	
<i>Тема 1. Релігієзнавство як наука і навчальна дисципліна</i>	Лекція проблемного характеру з питання "Світоглядна спрямованість релігієзнавства"
<i>Тема 2. Релігія як предмет дослідження. Походження та форми релігії</i>	Міні-лекція з питання "Причини виникнення релігії"
<i>Тема 3. Релігійні системи стародавнього світу</i>	Лекція проблемного характеру з питання "Виникнення культу імператора", робота в малих групах, презентація результатів
<i>Тема 4. Національні релігії</i>	Міні-лекція з питання "Конфуціанство як соціальне вчення і релігія", робота в малих групах, презентація результатів
<i>Тема 5. Буддизм: історія і сучасність</i>	Лекція проблемного характеру з питання "Світоглядні основи буддизму", робота в малих групах, презентація результатів
<i>Тема 6. Християнство: витоки, еволюція і сучасний стан</i>	Лекція проблемного характеру з питання "Виникнення та поширення християнства"
<i>Тема 7. Православ'я</i>	Міні-лекція з питання "Християнство і духовна культура східних слов'ян", банки візуального супроводу
<i>Тема 8. Католицизм</i>	Міні-лекція з питання "Католицько-православний діалог", банки візуального супроводу
<i>Тема 9. Протестантизм</i>	Лекція проблемного характеру з питання "Діалектична теологія" К. Барта, Р. Бультмана, Р. Нібурга", робота в малих групах, презентація результатів, банки візуального супроводу
<i>Тема 10. Іслам</i>	Міні-лекція з питання "Мусульманське право", банки візуального супроводу
Змістовий модуль 2. Сучасне становище релігій у світі та в Україні	
<i>Тема 11. Сучасні нетрадиційні релігії</i>	Міні-лекція з питання "Характер вірування і діяльність найбільш поширених міжнародних нетрадиційних релігійних організацій", банки візуального супроводу
<i>Тема 12. Релігія в Україні. Сучасне становище християнства в Україні</i>	Лекція проблемного характеру з питання "Науково-історична оцінка 1000-ліття хрещення Русі"
<i>Тема 13. Вільнодумство в історії духовної культури</i>	Міні-лекція з питання "Вільнодумство в Україні"
<i>Тема 14. Релігія і церква в системі державно-правових відносин</i>	Міні-лекція з питання "Євангелізація і прозелітизм, їх правове регулювання"

6. Рекомендована література

6.1. Основна

1. Брунько П. В. Релігієзнавство : учебно-методическое пособие / П. В. Брунько, О. Н. Кузь. – Х. : ИД "ИНЖЭК", 2004. – 242 с.
2. Філософія. Релігієзнавство. Логіка (Теоретичний курс) : навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів / [І. П. Білецький, К. В. Кислюк, І. В. Тарасенко та ін.]. – Х. : ВД "ИНЖЕК", 2008. – 560 с.